

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν συζητήσασα κατὰ τὰς συνεδρίας αὐτῆς τῆς 18^{ης} Μαρτίου, 13^{ης}, 15^{ης} καὶ 20^{ης} Ἀπριλίου ἐ.ξ., τὰς περὶ τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἐξαγγελθείσας ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ θεωρήσασα ὅτι αὗται ἀποτελοῦν μίαν ὄντως ἐπαναστατικὴν, ὥς ἔχαρακτηρίσθη αὕτη, μεταρρύθμισιν, ἣτις θὰ ἔχη ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς καθόλου Ἑθνικῆς Παιδείας, ἐνόμισε χρέος αὐτῆς νὰ εἴπῃ ἐν τοῖς ἐπομένοις τὴν περὶ τούτων γνώμην της, ἀφοῦ πρῶτον μετ' ἀνυποκρίτου χαρᾶς χαιρετίσῃ τὴν ἀγαθὴν ὑπὲρ τῆς Παιδείας προαίρεσιν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Διότι θεωρεῖ πρᾶξιν ἄκρως Ἑθνικὴν τὴν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως διάθεσιν σημαντικοῦ ποσοστοῦ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἡ πρώτη γενικὴ μὲν ἀλλὰ θεμελιώδους σημασίας παρατήρησις, ἣτις πρέπει νὰ γίνῃ ἐπὶ τῶν ἐξαγγελθέντων κυβερνητικῶν μέτρων, εἶναι ὅτι καὶ τώρα, ὅπως καὶ εἰς πάσας τὰς γενομένας μεταπολεμικῶς προσπαθείας τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων ὑπὲρ τῆς Παιδείας, διαπιστοῦται ὅτι ἐνῶ τὸ γενικὸν αἷτημα εἶναι ἡ συμπλήρωσις τῶν ὑπαρχουσῶν ἀφαντάστως μεγάλων *ἐλλείψεων* εἰς τὸν ὅλον ἐκπαιδευτικὸν ὀργανισμόν τῆς χώρας, τὰ ἐκάστοτε λαμβανόμενα μέτρα ἀναφέρονται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν *ἀλλαγὴν τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος*, ὥς ἐὰν αἰτία τῆς κακοδαιμονίας τῆς ἐκπαίδευσως ἦσαν οὐχὶ αἱ ἐλλείψεις αὐτῆς ἀλλὰ τὸ ἐπικρατοῦν σύστημα.

Διότι γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν καὶ εἰς πάσας αὐτῆς τὰς βαθμίδας παρουσιάζει ἐλλείψεις τεραστίας ἐκτάσεως, διὰ ταύτας δὲ τὰς ἐλλείψεις ἀκούονται καθημερινῶς καὶ ἐκ

πάσης Ἑλληνικῆς περιοχῆς δίκαιαι καὶ ἐντονώταται διαμαρτυρίαι. Πρόκειται δι' ἐλλείψεις εἰς διδασκάλους καὶ καθηγητάς, ἐλλείψεις εἰς σχολικὰ κτήρια καὶ μέσα διδασκαλίας, δι' ἀδυναμίαν ἐπομένως ἀρτίας διδασκαλίας τοῦ ἤδη καθ' ἑαυτὸ ἀνεπαρκοῦς ἀναλυτικοῦ προγράμματος, ἰδίᾳ εἰς τὰ Γυμνάσια.

Πρὸς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τῶν ὑπευθύνων, ἡ δὲ διάθεσις τοῦ ἀναγκαιοῦντος ποσοστοῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀξίζει νὰ χαιρετισθῇ ὡς τὸ θεμελιῶδες μέτρον ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως ταύτης.

Ἡ Σχολὴ ἐλπίζει ὅτι ἀνεξαρτήτως τῆς μορφῆς, εἰς ἣν θὰ καταλήξῃ μετὰ τὴν σχετικὴν συζήτησιν ἡ νέα διάρθρωσις τῆς στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἡ παρεχόμενη εἰς αὐτὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις θὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον λυσιτελῆς, ὑπηρετοῦσα τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας τῆς Παιδείας. Διότι ὅσονδῆποτε καὶ ἂν ἡ χορήγησις τῶν μέσων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Παιδείας, κυρίως διὰ τὴν εὐρύτεραν διάδοσιν αὐτῆς, εἶναι συνδεδεμένη κατ' ἀνάγκην καὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴν πρόνοιαν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων μαθητῶν, ἀλλ' ὅμως εἶναι ὀρθὸν νὰ γίνεταί διάκρισις μεταξὺ τῆς κοινωνικῆς ταύτης ὑπὲρ τῶν μαθητῶν προνοίας, ἣτις εἶναι ἔμμεσος ἐνίσχυσις τῆς Παιδείας καὶ τῆς ἀμέσου ἐνισχύσεως τῆς Παιδείας, δι' ἣς κυρίως θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀνόρθωσις αὐτῆς.

Ἡ Σχολὴ διαπιστώνει ὅτι, κατὰ τὰς γενομένας ἀνακοινώσεις, τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς νέας ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς ἀποτελεῖ ἡ μεταρρύθμισις τῆς Παιδείας, ἣτις παρουσιάζεται ὡς ἐν πείραμα ἀρχίζον σήμερον τὸ πρῶτον, εἰς ὄργανισμὸν δὲ ἀσθενικὸν κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν, ὁ ὁποῖος οὕτω διαλύεται, ἵνα ἀνασυντεθῇ ἐξ ὑπαρχῆς. Εἶναι φανερὸς ὁ ἐκ τοῦ πειράματος κίνδυνος!

Ἡ Σχολὴ πρὶν προχωρήσῃ εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἐξαγγελθέντων μέτρων θεωρεῖ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμείνῃ ἐπὶ τοῦ γεγονότος, τὸ ὁποῖον βεβαίως οὐχὶ τῶρα διὰ πρῶτην φορὰν παρατηρεῖται — τῶρα ὀλοκληρώνεται — ὅτι αἴτημα γενικὸν τοῦ λαοῦ ἦτο ἡ παροχὴ ἀρτίας ἐκπαιδεύσεως καὶ ὅχι ἡ ἐπαναστατικὴ μεταρρύθμισις εἰς τὴν ἄρθρωσιν τῆς στοιχειώδους καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, κατὰ τρόπον δὲ προκαλοῦντα τὸν ἀσφυκτικὸν περιορισμὸν τῆς κλασσικῆς Παι-

δείας, ἥτις εἶναι ἡ « Ἑλληνικὴ Παιδεία » ἐν τῇ ἀδιακόπῳ αὐτῆς ἐνόητι. Ἡ τοιαύτη μεταρρύθμισις εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀποτελεῖ ἀπὸ μακροῦ χρόνου αἶτημα ὠρισμένης μερίδος ἀνθρώπων—οὐχὶ δὲ τοῦ Ἕθνους.

Ὁ πολιτικὸς τῆς Παιδείας, ὁ ἐπιθυμῶν καὶ ἔχων τὰ μέσα ἵνα συμπληρώσῃ τὰς ἐλλείψεις τῆς ἐκπαιδεύσεως, θὰ διαπιστώσῃ εὐκόλως ὅτι αὗται προέρχονται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς διαδόσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς ὅλον ἐν καὶ εὐρύτερα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ μὲ ρυθμὸν δὲ δυσπαρακολούθητον. Ἡ αὔξισις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Σχολείων γίνεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μὲ ρυθμὸν πρὸς τὸν ὅποιον οὔτε ἡ ἀνέγερσις διδακτηρίων οὔτε ἡ ἐπ' ἀνδρῶσις τούτων δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ. Τὴν τοιαύτην κατὰ πλάτος εὐρυνσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἦτο ἀδύνατον νὰ παρακολουθήσῃ, ἄνευ γενναίας ὑπὲρ αὐτῆς χορηγίας, ἀνάλογος ἀρτιότητος.

Διὰ τῆς ἐπιφερομένης νῦν ἀλλαγῆς εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ κακοδαιμονία τῆς ἐκπαιδεύσεως ὀφείλεται ὅχι εἰς τὸ πλῆθος τῶν πραγματικῶν αὐτῆς ἐλλείψεων, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐξ αἰτίας τῶν ἐλλείψεων αὐτῆς οὐσιαστικῶς ἀνυπαρχτικὸν σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ Σχολὴ νομίζει ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν ἐξαγγελθέντων μέτρων εἶναι ἄκρως ἀντίθετα πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, ἐπὶ τούτων δὲ θεωρεῖ ὑποχρέωσιν αὐτῆς νὰ ὁμιλήσῃ, ὥς καὶ ἐπὶ τῶν προκατόχων Κυβερνήσεων ἔπραξε (Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, τόμ. 9, 1958-1959, σελ. 561 κέ.).

Θὰ ὁμιλήσῃ δὲ καὶ τώρα περιοριζομένη εἰς τὰ μέτρα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν δημιουργουμένην νέαν αὐτῆς σχέσιν πρὸς τὴν στοιχειώδη.

Κυρίως ἡ Μέση Ἐκπαίδευσις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία θεμελιώνει τὴν Παιδείαν ἐν τῇ γενικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Διότι ἐν τῇ μέσῃ ταύτῃ βαθμίδι τῆς ἐκπαιδεύσεως παύει ἡ δογματικὴ παροχὴ τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων, αἵτινες εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τὴν καθημερι-

νήν ζωήν καὶ ὁ μαθητὴς διδάσκεται νὰ ἀναζητῇ τὸν λόγον τῶν «πραγμάτων», τὰ ὅποια προσφέρονται εἰς αὐτὸν ὡς γνώσις τοῦ κόσμου. Εἰς τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν θεμελιώνονται — πρέπει τοῦλάχιστον νὰ θεμελιώνωνται — αἱ Ἀξίαι αἱ ἀποτελοῦσαι τὰ ἰδεώδη τοῦ Ἀνθρώπου. Διὰ τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς διαδόσεως τῆς μέσης κυρίως ἐκπαιδεύσεως ἐνὸς λαοῦ μετρεῖται ἡ ὅλη αὐτοῦ πνευματικὴ ἀνάπτυξις. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ ἡ τεχνικὴ ἐκπαίδευσις, ἀπαραίτητοι καὶ χρησιμώτατοι εἰς τὸ Ἔθνος, δὲν ἐκπληρώνουν τὸν σκοπὸν, ὅστις πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ Γυμνασίου. Ὅ,τι χαρακτηρίζει τὸν βαθμὸν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους, τοῦτο εἶναι τὸ Γυμνάσιον.

Ἡ ἀντίθεσις τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς πρὸς τὴν εἰς δύο τριετείς κύκλους διαίρεσιν τοῦ σημερινοῦ ἑξαταξίου Γυμνασίου εἶναι ἀπόλυτος, διότι ὁ δεύτερος, ἀνώτερος κύκλος μὲ τὰς τρεῖς μόνον τάξεις αὐτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον οὐσιαστικῶς περιορίζεται τὸ Γυμνάσιον, εἶναι ἀπολύτως ἀνεπαρκὴς διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμὸν του.

Ὁ τριετὴς οὗτος γυμνασιακὸς κύκλος προϋποθέτει ἀναγκαστικῶς περιορισμὸν τῆς διδασκείας ὕλης, μολονότι εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ ἡ σήμερον ἐκ τοῦ προγράμματος — θεωρητικῶς δηλαδὴ μόνον — ὀριζομένη εἰς τὸ Γυμνάσιον ὕλη εἶναι ἀνεπαρκὴς καὶ δὲν διδάσκεται πλήρης καίτοι τὸ Γυμνάσιον εἶναι ἑξαετές. Τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν τριῶν ἐτῶν ἀναγνωρίζουν καὶ αἱ κυβερνητικαὶ ἀνακοινώσεις, ἐφ' ὅσον ἐν αὐταῖς γίνεται λόγος περὶ «ἐντατικῆς διδασκαλίας» ἣτις ὅμως, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, δὲν ἀποτελεῖ μέθοδον διδακτικὴν παρὰ μόνον εἰς περιστάσεις ἐκτάκτου ἀνάγκης.

Ἀλλ' ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη εἶναι τοσοῦτον μεγαλυτέρα, καθ' ὅσον ὁ κατώτερος — τριετὴς ἐπίσης — γυμνασιακὸς κύκλος δὲν ἀποτελεῖ γυμνασιακὴν προβαθμίδα, ἀλλὰ ἀνώτερον Δημοτικὸν Σχολεῖον ἥτοι σχολεῖον τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ὅπως ἔχει ἦδη χαρακτηρισθῇ, σχολεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ λείπῃ ὁ χαρακτήρ τῆς κλασσικῆς παιδείας ἥτοι ὁ ἀνθρωπιστικὸς σκοπός. Τοῦτο εἶναι προφανές, ἀφοῦ τὰ μὲν ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ κείμενα θὰ διδάσκωνται μόνον ἐκ μεταφράσεων, θὰ λείπουν δὲ τὰ Λατινικά. Οὕτω δὲν θὰ εἶναι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει σχολεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως ἥτοι ἐγκυκλίου παι-

δείας. Ὁ σκοπός του θὰ εἶναι διάφορος τοῦ σκοποῦ τοῦ Γυμνασίου. Θὰ εἶναι κυρίως προέκτασις τῆς στοιχειώδους παιδείας καὶ ὄχι σχολεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Τὸν χαρακτήρα τοῦ « Προγυμνασίου » τούτου μαρτυρεῖ ἐπίσης σαφῶς ἡ ἐξαγγελθεῖσα κατάργησις τῶν εισαγωγικῶν ἐξετάσεων διὰ τὴν ἐγγραφὴν εἰς αὐτὸ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐξαετοῦς δημοτικοῦ ἀποφοίτησιν.

Ποῦ κεῖται ἡ τομὴ μεταξὺ στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, καθίσταται φανερόν διὰ τῆς μεταθέσεως τῶν εισαγωγικῶν ἐξετάσεων ἀπὸ τοῦ κατωτέρου εἰς τὸν ἀνώτερον κύκλον τοῦ Γυμνασίου, αἵτινες οὕτω ἀπαιτοῦνται τώρα διὰ τὴν εισαγωγὴν ὄχι εἰς τὴν πρώτην ἀλλὰ εἰς τὴν τετάρτην τάξιν τοῦ σημερινοῦ ἐξαταξίου Γυμνασίου, ἀπὸ τῆς ὁποίας οὐσιαστικῶς θὰ ἀρχίξῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ μέση ἐκπαίδευσις.

Οὕτω ἀπὸ τῆς σημερινῆς Μέσης Παιδείας ἀφαιρεῖται ἀκριβῶς τὸ ἥμισυ ἥτοι τὰ τρία πρῶτα αὐτῆς ἔτη, τὰ ὁποῖα προστίθενται ἀνεξαιρέτως διὰ πάντας τοὺς Ἑλληνόπαιδας εἰς τὸ ἐξαετὸς Δημοτικόν.

Τοιοιτοτρόπως δημιουργεῖται ἀνάπτυξις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως εἰς βάρος τῆς Μέσης. Τὸ Προγυμνάσιον τὸ διεκδικεῖ ἤδη ἡ Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις πρὸς ὀλοκλήρωσιν τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου. Οὕτω ὅμως ἡ μέση ἐκπαίδευσις ἀσφυκτικῶς περιοριζομένη νοθεύεται ἀνεπανορθώτως. Ἴσως θὰ εὕρῃ διέξοδον ἔξω τῶν πλαισίων τῆς Ἑθνικῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἔνθα αὕτη δὲν θὰ παρέχεται δωρεὰν (ιδιωτικὴ ἐκπαίδευσις-ἐξωτερικόν).

Ἡ διαπίστωσις αὕτη γεννᾷ εἰς τὴν Σχολὴν τὸν φόβον ὅτι « τέλος » τῶν νέων μέτρων εἶναι, ἵνα οἱ σκοποὶ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως γίνουν οἱ κύριοι, ἀν μὴ οἱ μοναδικοὶ σκοποὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Διότι τοῦτο θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Προγυμνασίου, τὸ ὁποῖον θὰ διαδοθῇ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἡ φοίτησις δὲν θὰ ὑπόκειται εἰς μεγάλην αὐστηρότητα, ἐνῶ καὶ τὰ ἔτη φοιτήσεως καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Γυμνασίων τοῦ ἀνωτέρου κύκλου θὰ εἶναι λίαν περιορισμένα.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὅπερ ἀποδεικνύει ὀπισθοδρομῶς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐφιστᾷ ἡ Σχολὴ ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν τῶν

ὑπευθύνων. Ὁ περιορισμὸς τῆς Μέσης Παιδείας εἶναι περιορισμὸς τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος τῶν Ἑλλήνων.

Πρὸς τὸ θέμα τοῦτο στενότατα συνδέεται καὶ ἡ ὁμοῦ μετὰ τῶν μέτρων περὶ στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐξαγγελθεῖσα ἀπόφασις περὶ ιδρύσεως Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου εἰς ἐπίπεδον πανεπιστημιακόν, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀνατεθῇ ἡ θεωρητικὴ καὶ ἡ πρακτικὴ διεύθυνσις τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας. Πρόκειται περὶ σφοδροτάτου πλήγματος κατὰ τῆς ἀνωτάτης Παιδείας, ἰδιαιτέρως τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀποσπᾶται ἡ παιδαγωγικὴ καθοδήγησις τῶν καθηγητῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, τῆς ὁποίας οὕτω αἱ κατευθύνσεις συντάσσονται πρὸς τὰς τῆς στοιχειώδους. Διότι τὸ παιδαγωγικὸν τοῦτο Ἰνστιτούτον θὰ εἶναι μία πανεπιστημιακῆς βαθμίδος, ἀνωτέρα Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, ἡ ὁποία θὰ κατευθύνῃ τοὺς σκοποὺς τῆς ὅλης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐὰν τὴν περὶ Παιδείας θεωρίαν ἀναγνωρίζῃ τὸ Κράτος ὡς ἐπιστήμην, δὲν δικαιούται νὰ τὴν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον. Διότι οὕτω προσβάλλεται ἡ ἔννοια τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ συνένωσις Θεωρίας καὶ Διοικήσεως εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Ἰδρυμα περιορίζει τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ μειώνει τὰς ἀπαιτήσεις περὶ σπουδῶν καὶ συγγραμμάτων, αἵτινες διεθνῶς ἀπαιτοῦνται διὰ πανεπιστημιακὴν καθηγεσίαν. Τέλος ὑπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ ἀλλάσῃ ἐκάστοτε ἡ κατεύθυνσις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Ἡ Σχολὴ πιστεύει οὕτω ὅτι ἡ ἵδρυσις τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου εἶναι μία ἀκόμῃ προσπάθεια πρὸς κατίσχυσιν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως εἰς βάρος τῆς Μέσης.

Θεωρεῖ περαιτέρω ἡ Σχολὴ ὅτι ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν στελεχῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ ιδρυσόμενον τοῦτο Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτούτον ἀντιστρατεύεται πλήρως πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὀρθῶς ἐπιβαλλομένης ἐπιμορφώσεως ταύτης. Διότι ἡ ἵδρυσις τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου σημαίνει ὅτι τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς ἐπιμορφώσεως πίπτει ἀποκλειστικῶς καὶ ἐπὶ μόνῃς τῆς παιδαγωγικῆς καταρτίσεως — ὅχι ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπαρκειᾶς τῶν καθηγητῶν, πρᾶγμα, ὅπερ πρέπει νὰ εἶναι τὸ πρῶτιστον μέλημα πάσης προσπα-

θείας ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ παιδαγωγικὴ ἱκανότης τοῦ διδάσκοντος εἶναι βεβαίως ἀπαραίτητος, ἀλλὰ ἡ δυσπαρακολούητος σήμερον ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης ἐπιβάλλει ἵνα, περισσότερον ἴσως τοῦ « πῶς », ἐνδιαφερθῶμεν διὰ τὸ « τί » πρέπει νὰ διδάσκεται. Τὸ πρόβλημα ὅμως τοῦτο πολὺ περισσότερον ἢ εἰς τὸν παιδαγωγικὸν ἀνήκει εἰς τὸν ἐπιστήμονα, ὅστις γνωρίζει τὰ πράγματα.

Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν καθηγητῶν τῶν Γυμνασίων πρέπει νὰ εἶναι κατὰ κύριον λόγον ἐπιμόρφωσις εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, νὰ εἶναι εὐρυνσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ὀρίζοντος μετὰ τὴν ἐπὶ ἔτη ἀπομόνωσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν, ἐνημέρωσις ἐπὶ τῶν σημαντικωτέρων προόδων τῆς ἐπιστήμης κτλ., πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ γίνουν παρὰ μόνον εἰς τὰς οἰκείας Σχολὰς τῶν Πανεπιστημίων, τῶν τε δύο ὑπαρχόντων καὶ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου τὰ ὁποῖα καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἰδρυθῶν, ἐὰν ὑπάρχουν αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις, καὶ ὅχι εἰς τὸ Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτοῦτον, ἔνθα ἡ ἀπασχόλησις μὲ τὴν *τεχνικὴν* τῆς μεταδόσεως τῶν γνώσεων τὰς ὁποίας ἔχουν οἱ καθηγηταὶ θὰ ἀπομακρύνῃ μᾶλλον ἀντὶ νὰ πλησιάσῃ τούτους πρὸς τὴν ἐπιστήμην των.

Τὸ θέμα τοῦτο ἡ Σχολὴ θεωρεῖ ὡς ἰδιαιτέρας σημασίας διὰ διὰ τὴν ὅλην ἀνάπτυξιν καὶ τὸ μέλλον τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν γένει, ἥτις κινδυνεύει νὰ χάσῃ παρ' ἡμῖν τὸν θεωρητικόν, ἄξιον δηλαδὴ τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἐλευθέρως σκεπτομένου ἀνθρώπου, χαρακτηρὰ της. Τὸ παιδαγωγικὸν Ἰνστιτοῦτον θὰ ἐσήμεναι τὴν κατάργησιν τῆς Φιλοσοφικῆς καὶ τῶν ἄλλων καθηγητικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων, ὡς Σχολῶν μορφώσεως καθηγητῶν.

Ἡ οὕτως ἐπιχειρουμένη ἀποκλειστικὴ τοποθέτησις τοῦ κέντρου τοῦ βάρους εἰς τὴν παιδαγωγικὴν κατάρτισιν τῶν καθηγητῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐγκλείει τὸν κίνδυνον πτώσεως τῆς στάθμης τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς χώρας. Τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν Γυμνασίων μας θὰ κατέλθῃ ἀπελπιστικῶς.

Ἡ ἐξαγγελθεῖσα ἀπόφασις περὶ *μορφώσεως στελεχῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐντὸς συντόμου χρονικοῦ διαστήματος* εἶναι ἡ χαρακτηριστικωτέρα ἀπόδειξις τοῦ ἀνωτέρω ἰσχυρισμοῦ. Εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς, πῶς εἶναι δυνατόν ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ

γεμίση ἡ Μέση ἐκπαίδευσις μὲ ἡμιμαθεῖς καθηγητάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἀνορθώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ μήπως ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἀνωτέρα στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις θὰ διδαχθῇ διὰ τοῦ νέου συστήματος θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν προοδευτικῶν μέτρων ἥτοι τῆς καταργήσεως τῶν Λατινικῶν, τοῦ περιορισμοῦ τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν εἰς τὰ τρία τελευταῖα μόνον γυμνασιακὰ ἔτη καὶ τῆς διδασκαλίας τούτων διὰ μεταφράσεων εἰς τὰ τρία πρῶτα ἔτη καὶ ἐπὶ τούτοις τῆς ἰσοτιμίας τῆς δημοτικῆς πρὸς τὴν καθαρᾶς;

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος πάντοτε καὶ τὸ νεώτερον Ἑλληνικὸν Κράτος ἀπὸ τῆς συστάσεώς του ἠσθάνθη τὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον *ἐνότητα αὐτοῦ ὡς μίαν ἀνταπόδεικτον πραγματικότητα*, ἐπὶ ταύτης δὲ ἐθεμελίωσε τὴν ὑπαρξίν του.

Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς ἡμῶν, βάσις τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐθνικὴ Ἑλληνικὴ συνείδησις, ἀντιλαμβάνεται ὁλόκληρον τὴν « Ἱστορίαν » τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς τὸ ἀδιάσπαστον « βάθος » ὅπερ στηρίζει τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα ὡς ἐκδήλωσιν πολιτισμοῦ καὶ ζωῆς.

Τὴν ἐνότητα ταύτην διακόπτει τὸ νέον σύστημα διὰ τῆς θεμελιώσεως ὁλοκλήρου ἐννεατοῦς κύκλου ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ τῶν *λαϊκῶν* μόνον ριζῶν τοῦ Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς τῶν *τελευταίων μόνον αἰώνων*.

Τὴν ὑψηλὴν περιωπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤγαγε τὰς Νεοελληνικὰς Σπουδὰς ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ καὶ τὴν ὁποίαν πάντοτε διατηρεῖ, οὐδεὶς δικαιούται ν' ἀρνηθῇ. Ἀλλ' ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐν τῷ συνόλῳ του ἔχει τὸ μέγα καὶ μοναδικὸν πλεονέκτημα νὰ εἶναι πλούσιος καὶ νὰ καλύπτῃ ἐν τῇ ὁλότῃ τὴν του ὡς ἀφετηρία καὶ τέλος τὰ Ἰδεώδη τοῦ σημερινοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου.

Τὸ πρόβλημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν δὲν τίθεται δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν τίθεται διὰ τοὺς ἄλλους λαοὺς ἀλλὰ καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον τὸ πρόβλημα τῶν Γάλλων, Ἀγγλῶν καὶ λοιπῶν κλασσικῶν συγγραφέων διὰ τὰς οἰκείας χώρας.

Ποῦ θὰ στηριχθῇ ἡ ἀνθρωπιστικὴ παιδεία, ἡ Παιδεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου, ἂν μὴ ἐπὶ τῆς συνολικῆς ἐλληνικῆς παραδόσεως καὶ δὴ καὶ τῆς ἀρχαίας;

Ἄλλ' ὑπάρχει ἡ ἀπάντησις: Τὰ ἀρχαῖα κείμενα θὰ διδάσκωνται διὰ μεταφράσεων.

Ἄλλ' ἡ ἐκ μεταφράσεων ἐπίσημος διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἀποτελεῖ καινοτομίαν ἐναντίον τῆς ὁποίας ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ διαμαρτύρεται ἐντονώτατα. Εἶναι ἀπολύτως ἀνακριβὲς ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ «πρόοδον».

Τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ τὰ Λατινικά δὲν παρέχουν γνώσεις τῆς πρακτικῆς ζωῆς μὲ τὴν κοινὴν ἔννοιαν. Τὴν παροχὴν τοιούτων γνώσεων δὲν ἔχει ὡς σκοπὸν οὐδεμία ἐκ τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἐπιστημῶν, τὰς ὁποίας συνηθίζομεν νὰ καλῶμεν ὑπερφηφάνως ἐλλήνοχριστιανικὰς καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Φυσικὰ δὲ οὐδ' ἐν μεταφράσει τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά κείμενα ὑπηρετοῦν τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ὅπως τὰς ὑπηρετοῦν ἡ Λογαριαστικὴ ἢ ἡ Ξυλουργικὴ.

Ἡ εἰς μετάφρασιν διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἦτοι ἡ διαγραφὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐκ τοῦ πρώτου κύκλου τοῦ Γυμνασίου σημαίνει τὴν τοῦλάχιστον κατὰ τὸ ἡμῖς ἀπεμπόλησιν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, ἐφ' ὅσον μορφὴ (ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα) καὶ περιεχόμενον τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἶναι ἀδιασπάστως ἠνωμένα, μόνον δὲ ἐξ ἀνάγκης—οὐδέποτε διὰ παιδευτικὸς λόγους—ἐπιβάλλεται ἡ ὑπαρξίς τῶν μεταφράσεων. Ἄλλ' εἰς Φιλολογίαν τῆς ὁποίας τὴν παιδευτικὴν σημασίαν θεωροῦμεν πρωταρχικὴν τοιαύτη κολόβωσις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄρνησιν τῆς παιδευτικῆς τῆς ἀξίας. Αἱ μεταφράσεις εἶναι μνημεῖα τῆς γλωσσικῆς μορφῆς καὶ τῆς περιωρισμένης ἐποχῆς, εἰς ἣν ἀνήκουν—ὄχι τῆς οἰκουμενικότητος καὶ τῆς υπερχρονικότητος τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύουν τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά κείμενα.

Ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν διὰ μεταφράσεων θὰ ἦτο ἰσοδύναμος π.χ. πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς διὰ οἰκοδομημάτων, ὅπως ἡ Σιναῖα Ἀκαδημία, τὸ

Πανεπιστήμιον ἢ ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, οἰκοδομημάτων δηλαδὴ *μιμουμένων* τὴν ἀρχαίαν ἀρχιτεκτονικὴν, ἀγνοουμένων τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἀκροπόλεως. Αἱ μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν κειμένων, ἀκριβῶς ὅπως καὶ τὰ κλασσικιστικὰ οἰκοδομήματα, ἀνήκουν εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ὅθεν καὶ δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἴδωμεν εἰμὴ μακρόθεν μόνον τὸν κόσμον εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν τὰ πρότυπα αὐτῶν καὶ τὸν ὁποῖον οὕτω ἐλάχιστα θὰ δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν. Προκειμένου περὶ τῆς σπουδῆς τοῦ Γαλλικοῦ ἢ Ἀγγλικοῦ ἢ ἄλλου συγχρόνου πολιτισμοῦ θὰ ἐπιτρέπετο νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ γνωριμία αὐτοῦ εἶναι δυνατὴ διὰ τῶν μεταφράσεων; διατί κοπιᾶζουν οἱ μανθάνοντες τὰς γλώσσας ταύτας;

Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θεωρῇται ἀνθρωπιστικὸν σχολεῖον μέσης Παιδείας ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ μὲν ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ κείμενα διδάσκονται ἐκ μεταφράσεων, τῆς δὲ Λατινικῆς ἀγνοεῖται ἀκόμη καὶ τὸ ἀλφάβητον, ἐνῶ μάλιστα ὁ «ἐξευρωπαϊσμός» τῆς χώρας εἶναι ὁ κύριος ἡμῶν σκοπός;

Ἐπαναλαμβάνοντες μίαν Σωκρατικὴν ἐρμηνείαν, θὰ εἰπωμεν ὅτι ἐκ τῆς μεταφράσεως λείπει ἡ «θεία μοῖρα», ἣτις δίδει εἰς τὸ πρωτότυπον τὴν παιδευτικὴν του ἀξίαν. Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Σωκράτους οὔτε τὴν ἡνιοχικὴν οὔτε τὴν ἀλιευτικὴν οὔτε τὴν μαντικὴν οὔτε ἄλλην τέχνην μανθάνει τις ἐκ τοῦ Ὀμήρου· ἀλλ' ἡ «θεία μοῖρα» ἡ ἐνυπάρχουσα εἰς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ἔλκει τοὺς ἀνθρώπους. Ἀκριβῶς δὲ ἡ «θεία» αὕτη «μοῖρα» δὲν μεταφράζεται. Ἡ μετάφρασις εἶναι μίμησις τρίτη καὶ πολλοστή!

Ὡς πρὸς τὰ Λατινικά: Εἶναι ὄντως δυσχερὴς ἡ θέσις τοῦ θέλοντος νὰ ἀποδείξῃ τὸ αὐταπόδεικτον, ὅτι δηλαδὴ κλασσικὴ ἦτοι Ἑλληνοχριστιανικὴ Παιδεία δὲν νοεῖται ἄνευ τῶν Λατινικῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἠθέλομεν ἀποφασίσαι νὰ θεμελιώσωμεν τὴν ἐκπαίδευσιν ἡμῶν ὅχι ἐπὶ τῆς κλασσικῆς, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς μόνον παιδείας, πάλιν θὰ συνηντῶμεν τὰ Λατινικά, τὰ ὁποῖα μαζὶ με ὁλόκληρον τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον τόσον στενῶς εἶχον ἐπὶ αἰῶνας συνυφανθῇ με τὸν Ἑλληνισμόν.

Ὁ Ἑλληνισμός συνηντήθη καὶ συνεδέθη καὶ με τὸν Ρωμαϊκὸν καὶ με τὸν Χριστιανικὸν κόσμον. Καὶ εἰς τὴν σύνδεσιν ταύτην

χρεωστεῖται ἡ οἰκουμενικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' ἵνα μὴ μακρηγορῶμεν ἐπὶ πραγμάτων γνωστῶν, τονίζομεν μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀνήκει εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς κόσμος εἶναι ἡ πολιτιστικὴ πηγὴ τῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἑλληνόπαιδες καταδικάζονται νὰ ἀγνοοῦν τὸ ἀλφάβητον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πολιτισμοῦ!

Ἡ ἐξαγγελομένη ἐπανάστασις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀγνοήσῃ τὸ *γλωσσικὸν ζήτημα*. Εἰσάγει τὴν ἰσοτιμίαν καθαρευούσης καὶ δημοτικῆς.

Λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν ὅτι σήμερον δὲν ἐμποδίζεται εἰς τὰ σχολεῖα ἡ χρησιμοποίησις τῆς δημοτικῆς ἀλλ' ὑποχρεωτικὴ εἶναι μόνον ἡ ἐκμάθησις καὶ τῆς καθαρευούσης γίνεται φανερόν ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἰσοτιμίας δὲν σημαίνει εἰμὴ ἀπαλλαγὴν τῶν μαθητῶν τοῦ γυμνασίου ἀπὸ τῆς ὑποχρεώσεως νὰ μανθάνουν τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Κράτους θεωρουμένου οὕτω ὡς ἀχρήστου τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς πνευματικῆς περιουσίας τοῦ Ἑθνους.

Μέχρι σήμερον αἱ αἰτιάσεις κατὰ τοῦ συστήματος τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν συνίσταντο εἰς τὸ ὅτι ὁ μαθητὴς διδάσκειται πλείονας τύπους, λογίους καὶ δημοτικούς, οὕτω δὲ εὗρισκόμενος εἰς ἀμηχανίαν ποίους νὰ προτιμήσῃ, περιίπτει εἰς τὸν γλωσσικὸν κυκεῶνα τὸν ὅποιον παρουσιάζουν τὰ γραπτὰ τῶν ἀποφοίτων τοῦ γυμνασίου—ὁπωσδήποτε ὄχι πάντων. Ἄλλ' ἂν ἐφαρμοσθῇ μία πραγματικὴ ἰσοτιμία μεταξὺ καθαρευούσης καὶ δημοτικῆς εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ κυκεὼν οὗτος θὰ αὐξηθῇ εἰς τὸ ἔπακρον ἀντὶ δὲ ὠφελείας θὰ προέλθῃ σύγχυσις ἐπιβλαβεστέρα.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἔχει ἀνάγκην τῆς καθαρευούσης, ἡ ὁποία ὑπόκειται ὡς βάσις πάσης ἄλλης γραφομένης μορφῆς τῆς Ἑλληνικῆς. Ἡ σήμερον γραφομένη δημοτικὴ θὰ ἦτο ἀνύπαρκτος χωρὶς τὴν καθαρεύουσαν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ δὲν εἶναι ἐχθρὰ τῆς δημοτικῆς. Ἡ Σχολὴ ἀποκατέστησε τὴν δημώδη παράδοσιν ὡς ἰσότημον τμήμα τῆς καθολικῆς πνευματικῆς παραδόσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἄλλ' ἡ σημερινὴ ἐκπαίδευσις εἶναι δύσκολον νὰ στηριχθῇ ἰσοτίμως ἐπὶ τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς καθαρευούσης. Εἰς τὴν

διδασκαλίαν τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας θὰ διδάσκωνται αἱ διάφοροι μορφαὶ τῆς Νεοελληνικῆς. Εἶναι ὁμως ἀνάγκη ἵνα ὡς γλωσσικὴ βάσις ἀπομείνῃ ἡ καθαρεύουσα μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται ὁ θρησκευτικὸς, ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς βίος τοῦ Ἑθνους.

Ἐὰν ἡ ἐκπαίδευσις τῶν Ἑλλήνων ἔχῃ ὡς ἰδανικὰ αὐτῆς τὰ ἰδανικὰ τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ *ἐγκύκλιος* παιδεία ἄνευ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Λατινικῶν, εἰς βάρος τῶν ὁποίων γίνεται ἡ σημερινὴ μεταρρῦθμισις.

Δὲν δύναται νὰ ἀγνοηθῇ ὅτι ἡ μέση παιδεία, ἡ ὁποία διδάσκει τὰ Ἰδανικὰ καὶ τὰς Ἀξίας εἰς τὸν ἄνθρωπον στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν κλασσικὴν παιδείαν. Εἶναι ἀνακριβὲς ὅτι τοῦτο σημαίνει στροφὴν πρὸς τὰ ὀπίσω. Διότι ἡ σπουδὴ τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ἓν ἀγαθόν, ἓν συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ ἓν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ καὶ ἀκριβῶς τῆς συνολικότητος ταύτης εἰκόνα ὅλον ἐν εὐρυνομένην παρέχει ἡ *ἐγκύκλιος, ἡ μέση παιδεία* εἰς τὸν τρῶφιμον αὐτῆς. Πόσον δὲ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ παιδεία αὕτη εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς δεδομένη δεικνύει ἡ πίστις ὅτι ἀποτελοῦμεν μίαν ἐνότητα, ἓν ἐνιαῖον ἔθνος μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ ὅχι ἓν νέον ἔθνος, ὅπως εἶναι τὰ σημερινὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης· ἐκτὸς ἔαν ἀνακριβολογοῦμεν ἰσχυριζόμενοι τοῦτο.

Ἡ Σχολὴ θεωρεῖ ὅτι τὰ περὶ στοιχειώδους καὶ μέσης παιδείας ἐξαγγελθέντα κυβερνητικὰ μέτρα ὅχι μόνον δὲν ἀναπτύσσουν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων ἀλλ' ἀντιθέτως περιορίζουν ταύτην, ἐφ' ὅσον δι' αὐτῶν περιορίζεται ἡ μέση παιδεία. Ἡ ἐπέκτασις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως θὰ εἶναι ἐπωφελὴς εἰς τὸ Ἑθνος, μόνον ἔαν δὲν εἶναι εἰς βάρος τῆς Μέσης.

Ἐκσυγχρονισμὸς πραγματικὸς τῆς παιδείας θὰ ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῶν δυνατοτήτων μορφώσεως, τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν ὁ Ἑλληνόπαις ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει. Τοῦτο γίνεται πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἔνθα οἱ τρῶφιμοὶ τῶν σχολείων—πρόκειται πάντοτε περὶ τῶν γυμνασίων, τῶν σχολείων «παιδείας» ὅχι τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν—δύνανται κατὰ προτίμησιν νὰ ἀκολουθήσουν τὸν δεῖνα ἢ δεῖνα κύκλον.

Ἦδη ὁ ἑξαναγκασμὸς τῶν μαθητῶν τῶν προοριζομένων διὰ τὸ Γυμνάσιον ἵνα ἀκολουθήσουν καὶ τὸν ἀνώτερον κύκλον τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως εἶναι πλήγμα κατὰ τῆς Παιδείας.

Τὸ Κράτος δύναται νὰ ἰδρῦσῃ ἀνώτερα σχολεῖα λαϊκῆς ἐκπαίδευσεως μὲ κατεύθυνσιν πρακτικὴν· ταῦτα θὰ εἶναι χρησιμώτατα ἀλλὰ διὰ τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ἀκολουθήσουν τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν. Οἱ διὰ ταύτην προοριζόμενοι πρέπει νὰ ἐγκαταλείπουν τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον μετὰ τὸ πέμπτον ἔτος αὐτοῦ καὶ νὰ εἰσέρχωνται εἰς ἓν ἄρτιον Γυμνάσιον. Ἄλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπὸ τὴν χώραν ἢ ὁποία δικαίως υπερηφανεύεται ὅτι ἐδημιούργησε καὶ μετέδωκε τὰ ὑψηλὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ λείψουν τὰ πλήρη κλασσικὰ γυμνάσια· εἶναι ἐθνικὴ ἀνάγκη νὰ ὑπάρξῃ ἐν τουλάχιστον εἰς ἐκάστην Πρωτεύουσαν Νομοῦ.

Εἶναι ἔργον τοῦ Κράτους νὰ ἀποφασίσῃ μὲ ποῖον τρόπον καὶ πόσους τύπους Γυμνασίου θὰ ὀρίσῃ.

Ἀπαράδεκτος εἶναι ὅπωςδήποτε ἡ κατὰ ἓνα μόνον τρόπον τυποποίησις τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς παραγωγῆς πλήθους θεμελιωδῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι ἀνελεύθερον καὶ περιοριστικὸν τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος τῶν Ἑλλήνων. Πανταχοῦ ὑπάρχουν σήμερον καὶ τύποι κλασσικοῦ Γυμνασίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀμιγοῦς. Τίς ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον τὰ κλασσικὰ γυμνάσια θὰ ἀπαγορευθοῦν εἰς μόνην τὴν Ἑλλάδα;